

שמחת הרגל

יוצא מוויקיטקסט ב־12 באוקטובר 2024

שמחת הרגל

בליל מועדות, ליל התקדש חג הפסח, פסח"י
רינה וצהלי, להודות לשם ה', כניסת הרג"ל
מגיד דבריו בפירוש ההגדה.

ויתהלך חנו"ך לנער כדי שיקלוט העי"ן
לספירת דברים מזכירין יציאת מצרים את
הנ"ס למינהו ותורה ולתעודה.

במוט"ב תלתא, מקדימין ליום הכניסה, ג'
לימודים, מוס"ר מעי"ר על ראש הצעי"ר,
ללמד בני יהודה.

ואתיא מכלל קצת ביאור ופירוש מגילת רות
לילדי ישראל, טוב ילד גמול ידו הדה,
ושעשו"ע יונק תחילת אוכל"א

קורא ושונה, וירץ הנער ויגד כל שישנו
בלמידה.

ראה קראתי בשם 'שמחת הרג"ל' –
נוטריקון: הגדה, רות, ג' לימודים.

ממני יצאו הדברים, שיחת הילדים, אני
הצעיר חיים יוסף דוד בכמהר"ר יצחק אזולאי
זלה"ה ס"ט,

בליורנו, בשנת 'אצמיח לדו"ד שמ"ח צדקה'
לפ"ג,

בדפוס השותפים – החכם, כמוהר"ר אברהם
יצחק קאשטילו נר"ו; והמשכיל, כמוה"ר
אליעזר סעדון נר"ו [1]

כל חמירא

על ראש שמחת"י ליתו תלתא דמרחמי, ג' לימודים, עד הג"ל הזה,
בו תרמו"ז מוסר השכל בהלכות הפסח, ג' לשונות: לשון "כל
חמירא", לשון משנת "אלו ירקות שאדם יוצא בהם י"ח בפסח"
(משנה, פסחים ב, 1), לשון "קדש ורחץ"; והיו לאחדים. ג' לשונות בח"ר
ד"ל, וישב על הבאר, דרך רמז לבר בי רב, יעיר קניו ויער כחו
ולבבו, העצמות והגידיים. מעי"ר לג"ל, יעיר און לשמוע כלימודים:

אור לארבעה עשר לאחר הבדיקה, יאמר נא ישראל נוסח "כל חמירא" [2]:

כָּל חֲמִירָא וְחֲמִיעָא דְאִיכָא בְּרִשּׁוּתֵי דְלָא חֲמִתִּיה וְדְלָא בְּעֲרִתִיה וְדְלָא יְדַעְנָא לִיה, לְבַטֵּל וְלִהְיוּ הַפְּקָר כְּעַפְרָא דְאַרְעָא.

וביום י"ד אחר הביעור, אז יאמרו הנוסח השני:

כָּל חֲמִירָא דְאִיכָא בְּרִשּׁוּתֵי, דְחֲזִיתִיה וְדְלָא חֲזִיתִיה וְדְלָא בְּעֲרִתִיה, לְבַטֵּיל וְלִהְיוּ כְּעַפְרָא דְאַרְעָא.

לימוד א

יסוד הפסח ודיניו הן הם עיקרים ושרשים גדולים, ארזי הלבנון הרמים והנשאים, להעיר לב האיש הישראלי לעזוב ארחות רשע וחשב מחשבות לבלתי ידח ממחיצתו, והשליך מעליו טומאת חלאת זוהמת הצר הצורך - היצר הרע - אשר בתועבותיו, ועלילותיו, מרמותיו ותחבולותיו דכא לארץ חיתו, כי גבר אויב; אחז שמורות עיניו, פרש רשת לדגליו, להעבירו על דעת קונו מעט מעט, זעיר שם זעיר שם, לאט לאט. ומראה לו פנים מפנים כי אשר נתרשל בעבודת ה' או שחטא, הלא מזער הוא, וכמעט אינו איסור.

ויצא לטעון טעון טענות ותואנות דקות, צנומות, שדופות, נאחז בסבך קורי עכביש, וזה כל פרי – למעט חטאתו. וכמו שפירשו כת הקודמין כונת הכתוב: "וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום" (בראשית ו', ה) – הכוונה: דעצת היצר הוא להמעיט לחוטא חטאו ולהראות לו כחא דהיתרא, ואם תמצא לומר שהוא חטא – איננו כי אם כל שהוא, ומעט אשר היה, ות"ש: "וכל יצר מחשבות לבו רק

רע", "רק" הוא מיעוט^[3] – כלומר: כי תוקף מרמת היצר לומר לו שלא חטא; ואם חטא – הוא דבר מועט, וזהו "וכל יצר מחשבות לבו רק רע" – למעט הרע^[4] כל היום היא שיחתו, עד אשר מעט מעט מפילו לבאר־שחת, שוחה עמוקה^[5]:

וזה אצלי ההדיוט כונת אומרם ז"ל: "כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה, נעשית לו כהתר" (קידושין דף מ ועוד), דבתחילה אחר שעבר, הנה היצר־הרע מגלה פנים בתורה שלא כהלכה להורות כי חטאו הוא דבר קל מאד, שכמעט אינו בסוג חטא; ואף אם הוא חטא – דבר קל מאד הוא. וכאשר החוטא סבר וקביל ולבו נטה לעצותיו ודמיונותיו הכוזבות, ונתאמת לעניות דעתו כי החטא קל שבקלים, אז יתגבר עליו היצר באמור אליו: "כמה גדלה נפשך, אשר לעוצם דקות מחשבותיך הטהורות נכנסת בספק, וחשבת כי היה סרך חטא באשר עשית – האמנם, לפי האמת אין כאן חטא כלל, כי הוא מותר", וכשה לטבח יובל המאמין לו, יחיש לעשות כמעשהו ממנו^[6]. והטיבו אשר דברו: "העובר עבירה ושנה בה, נעשית לו כהתר" (קידושין דף מ ועוד), כי לרוב התגברות יצרו ונטיית לבו לעצותיו, ידמה כי העבירה כהיתר בכמה וכמה אופני פסקי הרו"ש ולענה^[7] ופסקי תוספות; יום יום^[8], באופן כי מדבר קל יביאהו לחמור ממנו, והולך ומתגבר לאט לאט^[9]:

על כן בא האלהים בצאת ישראל ממצרים ובאהבתו ובחמלתו קדשנו במצותיו וצינו להרחיק החמץ ב"בל יראה" ו"בל ימצא"^[10], ואסור בכל שהוא, כי החמץ רמז ליצה"ר והגאווה, וצריך להתרחק מאוד מאוד ממנו עד כי "בל יראה ובל ימצא" (פסחים דף כו), וכל שהוא ממנו – פשע רב^[11], כי כן היצר־הרע: אפילו בכל שהוא – מטמא, ומדמע ומקעקע כל הבירה. וכאשר כל זה מפורסם שנוי ומשולש בפרקי דחסידי, מוס"ר מלכים. ואם כל התורה בכללה יש בה רמזים ותוכחות מוסר, כאשר עין אדם רואה בספרן של

צדיקים כמה פנים לפנים, עוד בה במצות חמץ יותר על כל המצות, כי בשאר מצות יש בכל אחד טעם כעיקר לפי הפשט, אבל במצות חמץ הפשט שלה הוא הרמז^[12]:

וכבר נשאל הרדב"ז ז"ל בתשובות הנדפסות חדשות מעתה באשכנז, סי' תקע"ו^[13], יחזה דעת, על אשר החמירו בחמץ כל כך, ומה נשתנה חמץ משאר איסורין שהחמירה עליו תורה להצריכו בדיקה, שרוף, וכלה וביטול; והוסיפו חכמים להצריכו בדיקה בחורין ובסדקין, ולחפש אחריו ולשרש אותו מכל גבולין, ועבר עליו ב"ב יראה" ו"בל ימצא", ואסרוהו בכל שהוא, ואינו מתבטל כלל – וחומרות כאלו לא נמצאו בכל איסורין שבתורה, דאי משום דאית ביה פְּרַת – הרי חלב ודם^[14]; אי משום דאסור בהנאה – הרי כלאי־הכרם, ושור הנסקל, וכמה איסורי הנאה שלא החמירה תורה בהם כל כך; ואי משום דלא בדילי מיניה אינשי כוליה שתא – הרי יין לנזיר דלא בדיל מיניה, ו"חדש" דלא בדילי מיניה כוליה שתא, ולא חמירי כולי האי:

והשיב הרב ז"ל כלשון הזה:

"שני דברים נאמרו בתשובת דבר זה: אחת, שלא נמצאו בכל איסורין שבתורה שיצטרפו כל ג' תנאים הללו – שהוא איסורי הנאה, והוא בכרת, ולא בדילי אינשי מיניה כולי שתא אלא חמץ בלבד, וכיון שיש בו חומרות הללו, החמירה עליו תורה חומרות אחרות, ובאו חכמים והוסיפו חומרות. ותו, דחמץ בפסח הוי כדבר שיש לו מתירין, שהרי איסורו תלוי בזמן וכו', וק"ל עליה דהאי טעמא נהי דסגי האי טעמא לענין דאפילו באלף לא בטיל, כדבר שיש לו מתירין; אבל לחפש אחריו, ולשרפו, ולשרשו ולהוציאו מרשותו, לא ידענא למה. גם על טעם הראשון יש לי קצת גמגום, ומי עדיף מע"ז^[15] דאמרה תורה "ולא ידבק בידך מאומה מן

החרם" (דברים י"ג, י"ח) וכל המודה בה ככופר בכל התורה כולה (ספרי במדבר טו כב; רמב"ם, הלכות עבודת כוכבים וחקותיהם פ"ב ה"ד), ולא מצינו שהצריכה תורה בדיקה וביטול וכו', מ"מ, הרי אתה רואה שלא החמירה בעבודה זרה כמו בחמץ, הלכך עדיין צריך טעם; ועל כן, אני סומך על מה שאמרו רז"ל במדרשות, כי חמץ בפסח רמז ליצה"ר, והוא שאור שבעיסה, ולכן כלה גרש יגרש אותו האדם מעליו, ויחפש עליו בכל מבואות מחבואות מחשבותיו, ואפילו כל שהוא לא בטיל, והרי זה אמת ונכון. עכ"ל:

עיניך לנכח יביטו שהרב ז"ל פשפש ולא מצא טעם לחומרות חמץ אשר החמירה תורה ורז"ל טפי משאר איסורין על פי הפשט והדין והוצרך לסמוך עצמו על הרמז כי החמץ רמז ליצה"ר כמבואר היטב בדבריו ונמצא שהרמז של החמץ הוא הפשט כי כל החומרות האלו לעורר האדם שצריך להתרחק מאד מאד מן היצה"ר ולחפש בחורי וסדקי חדרים לבו אם שמץ דבר נמצא בו למחר לבערו ולשרפו באש התורה ולהזהר מאד בכל יראה ובל ימצא כולי האי ואולי ינצל ממנו: [אחורי תרעא: עיין בסוף שם הגדולים ח"ב דף צ"ה מה שכתבתי בהשמטות שמחת הרגל. וכתבנו בזה בכמה מקומות בספרי הקטן הזה דברים אחדים בס"ד]:

ואפשר שזה רמזו רז"ל באומרם: "אין ביעור חמץ אלא שריפה" (תמורה בף לז ע"א. ועוד) – כלומר: אין לו תקנה ליצה"ר אלא לשורפו באש התורה, וכמו שאמרו רז"ל שאמר הקב"ה: "בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין" (קידושין בף ל:). ויש לרמוז כי יצ"ר גימטריא ש', והתורה נקראת "אש" [16]. ויש אחד יותר רמז, שהתורה א"ש גוברת על יצ"ר גימטריא ש', ועל ידי התורה מקרר חומו של יצר, ונעשה ק"ר – גימטריא יצר; נמשך לזה, יש לרמוז כי יצר דע גימטריא רש"ע, כי ההולך אחר יצרו נקרא "רשע", וזהו: "רק רע

כל היום" ([בראשית נ, ה](#)), "רק רע" גימטריא "יצר רע" שהוא כמספר
רשע:

ועוד רמזתי בדרושים בטעם שהתורה מבטלת יצה"ר, במה שכתבו
המפרשים כי אין מגרש כח הנחש כי אם האש, כי ארס הנחש
שרשו מיסוד העפר, ונחש עפר לחמו^[17]; והאש תכלית הריחוק מן
העפר – זה מטה מטה וזה מעלה מעלה, ולכן האש מגרש ארסו
של נחש^[18]. ושרש הקדמה זו לישבה על מתכונתה כתבתי
בעניותי בס' הקטן "דברים אחדים" דרוש י"ד באורך וברחב. ולכן
היצר רע שהוא מיסוד העפר, התורה שהיא אש מגרשתו, כי אין
מגרש כח הנחש כי אם האש.

ואפשר שזה טעם מ"ש רז"ל, שהגאולה תהיה בזכות התורה^[19],
כמ"ש: "גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם" ([הושע ח, ז](#)), כי בכח תורה
לשמה מגרש נחש, ובהבטל נח"ש יבא משי"ח - כמספרו^[20], ועוד
הארכנו במקומות אחרים. וכיון שהבורא יתברך לא מצא תקון
ליצה"ר אלא התורה, והוא גילה שביטולו בתורה, אם כן ודאי
שבלעדי התורה לא בטיל, וז"ש "אין בביעור חמץ אלא שרפה"
([פסחים דף כא](#)), בלשון שלילה, לאפוקי הסוברים שמוסרי הפלוסופים
יועילו לבטל היצה"ר, לכן אמר: "אין ביעור חמץ אלא שריפה", כי
לא משכחת ביעור יצה"ר אלא באש התורה ותו לא. וכמו שהאריך
רבינו יצחק דמן עכו ז"ל בס' מאירת עינים כ"י פ' וישלח, והביא
דברי רבינו הא"י גאון זצ"ל ושאר גאוני רבני הדורות, והאריך מאד
בכמה דפין על זה; אף הראה במופת שפלוסוף גדול בדורו, הפרוש
מכל וכל העם עונים אחריו מקודש, מסר עצמו לדבר עבירה
באשת המלך. ע"ש באורך:

ואחשבה לדעת הני חומרי דאיתנהו באיסור חמץ, ומוצא אני כי
הם שבעה חומרות, ואפשר לכוונם עם ז' שמות שיש ליצה"ר

כאשר חכמי' הגידו, פרק החליל ([סוכה דף גב](#)): דרש רב עוירא, ואי תימא ריב"ל: ז' שמות יש לו ליצה"ר: הקב"ה קראו רע, משה קראו עד, דוד קראו טמא, שלמה קראו שונא, ישעיה קראו מכשול, יחזקאל קראו אבן, יואל קראו צפוני, וכלהו מייתי לה מקראי. ע"ש.

ויש להעיר: מאי איפכת לן בשמות הללו? ומה טעם יש בהם? ואם אמרו ברשיעי, דלא מסקינן בשמייהו, אם כן מה בצע למען רבות שבע שמות נקראו לו?

ואפשר, כי הנה נודע דאין מלחמה גדולה וחזקה כמלחמת האדם עם יצרו, כי כבדה מאד, וכאשר סופר כי חיל המלך בשובם מהמלחמה שמחים וטובי לב אשר נצחו האויבים להומם ולאבדם, לשלול שלל ולבוז בז, הנה כי כן באו בששון ושמחה להפליא, ועמד זקן אחד לקראתם, מה ברכה ברכם? "יה"ר כשם שנצחתם המלחמה קטנה, כן תנצחו המלחמה גדולה", אז נבהלו אלופי ושרי החיילים, המה ראו כן תמהו, כי היה מפורסם היות מלחמתם מלחמה גדולה הרבה מאד. וכה ענם הזקן: הלא תדעו, כי בכל עז ותעצומות המלחמה חזקה הזו היא כאין נגד מלחמת היצר, והטיב אשר דיבר הזקן ההוא, והיה טעמו טעם זקנים:

וכאשר נדקדק עין בעין נחזה כי כל שונא ואויב שבעולם הוא קטן מאד מהיצה"ר, ובשבעה דרכים גדול היצה"ר על כל שונא, ויאסרהו בשבעה יתרי"ם. ואפשר, כי לעומתן נקרא היצה"ר בשבע שמות האמורים: ראשון הוא, כי שנאת היצה"ר מעת צאתו לאויר העולם לפתח חטאת רובץ - מיום הולדו, משא"כ שונא דעלמא אשר שונא מימי הבחרות וכיוצא, ולא משכחת לאיש שונא מיום הלידה כי אם היצה"ר, ועל כן זה שמו אשר יקראו "רע מנעוריו" ([בראשית ת', כ"א](#)) - משננער לצאת מבטן אמו. ושניה, לפי מעשיו, כי שונא דעלמא הרחק מאד ואפילו שהוא בן עיר, כל אחד במקומו

ובביתו; ואף שיהיה השונא בביתו, הנה בצאתו שער עלי קרת ובשוכבו, נפרד ממנו, מה שאין כן היצה"ר - אינו נפרד כלל והוא דבוק עמו, ויאמר הצמ"ד; ולעומת זה נקרא "ערל", לומר שהוא כערלה הדבוקה בגוף, אבר מאבריו, כן היצה"ר חלק מחלקי גופו, כי המות יפריד ביניהם לבד. וע"ז משולשת, כי דיבוקו מטמא, משא"כ שונא דעלמא, דאף כי יהיה עמו במחיצתו, אין הרעה נדבקת באחר; אבל היצה"ר מטמא במגע, ולכן נקרא טמא. ועת רב"ע, כי שונא דעלמא אפשר שיעשה שלום ברוב הימים או אם ינוצח, יהפוך שנאתו לאהבה; אבל היצה"ר אין עמו שלום כלל, בשום פנים, ולזה נקרא "שונא", כי הוא השונא האמיתי אשר מעולם ועד עולם איבה ישית, פתח בבראשית על אודות האשה הקושי"ת, ועברתו שמרה נצח והוא ברשעו מכה איש בדופן. החמישי, כי שונא דעלמא אפשר ואפשר לינצל מידו, בשגם הוא איש מלחמות גבור בארץ, זמנין דמשכחת לא יוכל להזיק לשונאו כלל; אמנם היצה"ר אין איש נמלט מידו לחטוא - לעשות קטנה או גדולה, וכתיב: "כי אין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא" (קהלתו: ב). על כן שמו נאה לו, "מכשול", דלא סגי בלא הכי לבלתי תחטאו, כי הוא על כל פנים יכשילנו. ואשם הששי, כי שונא דעלמא אפשר לשוחדו בממון או להרבות עליו רעים או להכנע תחתיו, ובעבור אחת מהנה יכול להיות שהשונא ישלים עמו, אבל היצה"ר נקרא "אבן" - קשה כאבן, דלא ימצא פיוס ומיתוק שימתקנו; והוא היה לאבן. ושבע תועבת נפשו, כי שונא אחר [21], הרי הוא ניכר ואפשר לינצל ממנו, משא"כ היצה"ר - בחדרי חדרים אסור מופלא ומכוסה, ולכן נקרא "צפוני".

ונמצא דהשמות הללו להעיר און ששמעה לקול מורים, כמה תקיף חיליה דאילנא, עץ אר"ס, עץ הרדופני, מר ממות הוא שטן הוא יצה"ר, וסדר הבדלות הוא מונה - מה יתרון ליצה"ר על אויבו

ומבקש רעתו - בשבעה הבדלים כי השב"ע השבי"ע שבעה ברעות
נפשו:

ולעומתן אפשר להקביל חומרות שהחמירה תורה באיסור חמץ, כי הנה הם שבעה מוצקות לנרות, להאיר עיני האדם להתרחק משבעה רעות היצה"ר הרומז לחמץ, כי הנה החומרות הנה הנם שבעה: בדיקה, חיפוש בחורין וסדקים, ביטול, שריפה, אוסר בכל שהוא, בל יראה, בל ימצא; והם כנגד שבע שמות היצה"ר המודיעים רעותיו. וכלפי אשר הוא "רע מנעוריו", אשר בצאתו מרחם קדמיה רשיעא, צריך בדיקה לפני המועד - כשם שהוא בא זאת לפניו. ונגד אשר נקרא "ערל", שהוא דבק כערלה בגוף, לכן "בל יראה", ולא יועיל כלום בדבוקו כאלו לא היה ועשה ישנו אינו. ולהיות שנקרא "טמא", כי דיבוקו מטמא, על כן "בל ימצא", כי עסק התורה מפריד טומאתו ולא ימצא במכיתתו. ולפי העלות שמו "שונא", כי לא יש שלום עמו כלל, טעון שריפה לבערו מן העולם, ולשורפו באש דת. ויען זה שמו "מכשול", דלא סגי אם לא יריע, ונגזלה שנתו אם לא יכשיל; לכן אסור החמץ בכל שהוא, דיש לחוש כי כל שהוא שבו יהיה לפוקה ולמכשול. ואשר הוא היה ל"אבן", הכי קרא שמו אבן הטועי"ם - קשה כאבן, על כן צריך ביטול - "לבטיל וליהוי כעפרא", אבנים שחקו מים חיים - מי באר התורה [22]. ולעומת שבא דרך הצפון בדיק בשמיה "צפוני", ומסתרים שמו [23], על זאת טעון חיפוש מחיפוש, חופש כל חדר, חורי, סדקי הבית והעליה, ולשרש אחריו.

והנה כי כן, בחומרות הללו כלה גרש יגרש ואבד שמו כל שום שיש לו, והכל הערה ואזהרה לישראל עיניהם ישיתו בכל פתגם אשר נעשה בחמץ, אליו ישגחו, אליו יתבוננו לערוך מלחמתם, דרכו קשתם נגד השונא האמיתי כל השנה. באופן כי כל כללי, ופרטי, רבוי ומעוטי הלכות הפסח, ואיסורי החמץ והשאור, אינהו

ואביזריהו וכל אגפי ענפי עניניהם, הם רמוז להתרחק מהיצה"ר ולישמר ממנו שמירה מעולה. ואם חטא, אז יכנע לבבו, וימהר לשוב ולטהר רעיוניו, ועניניו וכל מעייניו לשמור משמרת הבית מסח, ככל חוקות הפסח:

הבט ימין וראה כי בתיקוני הכלים והכשרן יש רמז נאה לתשובה - אשר בהכשר הכלים זאת מצאנו ד' מינים אשר הכלים הנקחים מיד הגוי טעונים טבילה, ואשר נשתמש בהם בחמץ בחמץ, אפילו פעם אחת, צריכים הגעלה ברותחין, להפליט טעם החמץ אשר בכלי; ואשר נשתמש בהם על ידי האור, צריכים ליבון, שיהיה נצוצות ניתזין מהן, כי בערה בהם האש ובתוקף שליטת האש מפיק ודחיק לטעם החמץ אשר בקרבם; ואם הם כלי חרש, אין להם תקנה - בין לחמץ, בין לשאר איסורין, וטעונים שבירה - ושבירתן היא טהרתן גם לענין טומאה.

ואופני ההכשר על ארבעת רבעיהם מכוונים לארבעה חלוקי כפרה שהיה ר' ישמעאל דורש: עבר על מ"ע, לא זו משם עד שמוחלין לו; עבר על ל"ת, תשובה ויום הכפורים מכפרים; עבר על כריתות ומיתות בית דין, תשובה, ויום הכפורים ויסורין, ממרקים; עבר על חילול ה', מיתה מכפרת. והנה, כלהו גופי דרופתקי נינהו, והגוף כלי לנשמה וכמ"ש בס' "אמרי נועם", פרשת טהרה, שהגוף כלי לנשמה, וצריך לה כל ימי התלותה לגוף. ע"ש. וכשם שבכלים הנקחים מיד גוי והם חדשים, שאין בהם איסור אלא דבר שמץ טומאה, דהיו ביד גוי, ולכן בטבילה שהוא טהרה מועטה סגי להו - כן הדבר באדם:

שאם עבר על מצות עשה, לא זו משם עד שמוחלין לו, ובחרטה ותשובה לבד סגי ומסגי, כי היכי דסגי הטבילה לכלים חדשים

שלקחם מגוי, והכי נמי כלי הנשמה, שהוא הגוף שהיה בו מגע גוי - הסט"א, בחרטה ותשובה על שעבר מ"ע ששלט בו הסט"א - סגי:

ואם הכלי נשתמש באיסור חמץ או שאר איסורין אפילו פעם אחת, צריך הגעלה ברותחין להפליט האסור, וכן כלי הנשמה שהוא הגוף: אם עבר על "לא תעשה", והוא נשתמש בחמין, מים הזדונים מזפת וגפרית, עצות היצה"ר - צריך תשובה, ויום הכיפורים דהוי כהגעלה ברותחין דאש התענית של יום הכיפורים ותשובה, מפליט הזוהמא אשר בכלי, שהוא הגוף, מאשר חטא ועבר על "לא תעשה", ושב ורפא לו.

ואם נלכד בעצת יצרו - ליפול בשוחה עמוקה ועבר על כריתות ומיתות ב"ד, בעריות וכיוצא, דומה לכלי שנשתמש בחמץ או איסור על ידי האור, שצריך ליבון באש עד שיהיו ניצוצות מנתזין מהם; וכן הדבר בגוף - כלי הנשמה - שאם נשתמש על ידי האור, אש יצרו, ושלט בו כל כך עד עוברו על כריתות ומיתות בית דין, צריך ליבון ביסורין עד שיהיו ניצוצות נתזין ממנו רשפי אש היסורין, אשר כח בהם להפליט מה שנשתמש על ידי אור היצר ופועלו הניצוץ ובערו שניהם יחדיו הכלי, שהוא הגוף וזוהמת האיסור שבו, עד אשר תצא הזוהמא וישאר הכלי נקי.

ואם עבר על חילול ה' אז דומה לכלי אין חפץ בו כלי חרש שאינו יוצא מידי דופייו וצריך שבירה הנה מיתת"ו ושבירתו טהרתו:

ואפשר שעל זה רמז הכתוב (איכה ד', ב'): "בני ציון היקרים המסולאים בפז, איכה נחשבו לנבלי חרש, מעשה ידי יוצר" - כי הן בעון כאשר גברו עונות ישראל לעבור על כריתות ומיתות בית דין, וחילול ה', אין להם עוד תקנה אלא שבירה, וזה שכתוב (איכה ד', ב'): בני ציון היקרים המסולאים בפז - שהיו כלים טהורים וחשובים

שאינן בהם שום דופי, איכה נחשבו לנבלי חרס - כי בעון חילול ה' נדמו לכלי חרס שאינן להם תקנה אלא שבירה:

הוא הדבר אשר דברו הנביא ירמיה סי' י"ט [24] אשר נצטוו בלקיחת הבקבוק, ושם נאמר (ירמיהו י"ט, י"א): "ככה אשבר את העם הזה ואת העיר הזאת - כאשר ישבור את כלי היוצר, אשר לא יוכל להרפא עוד" וכו', הכונה: כי עתה בתוקף חטאתם בכריתות ומיתות ב"ד, וחילול ה', אין עוד תקנה, רק חפץ ה' להמיתם כי נדמו לכלי חרס שנשתמש בו איסור בחמין, שאינו יוצא מידי דופיו וטעון שבירה, וזה המשל לבקבוק, וזה שכתוב: ככה אשבור את העם הזה ואת העיר הזאת, שנעשו כלים שנשתמש בהם איסור, והם של חרס דצריך לשברם כאשר ישבור את כלי היוצר אשר לא יוכל להרפא עוד כי אין מועיל לו שום תיקון - לא הגעלה ולא ליבון - כלל, והוא הדבר הקשה להנהיג אינשי תמנת חרש [25] את חרשי:

עלה בידינו, דכשם שהכלים צריכים טהרה ותיקון בהגעלה וליבון, כן הגוף - שהוא כלי הנשמה - צריך טהרה ותיקון מאשר נשתמש באיסור, על ידי האור ששלט בו אור היצה"ר ולהט אותו, או אפילו לא היה עון חזק, רק שנשתמש קצת באיסור בחמין - חמימות היצר - על הכל צריך תיקון בסגופים ותעניות, עד שיהיו ניצוצות נתזין וטהר טהר גברא מבית ומחוץ כהכשר כלים. ולא עוד אלא שפגם גם בנשמתו אשר בקרבו. ואף גם זאת בשרשי נשמתו אשר למעלה אפשר שפגם כי גבר אויב וטרף ואין מציל כי עונותיו הטו אלה מפני היד שנשתלחה יד לאמ"ה סט"א לאחוז בסנסני נשמתו כי הוא שטן הוא היצה"ר וכל חלק הסט"א התאוו תאוה לטרף טרף ולעשוק ניצוצי הקדושה:

וכן השרים של מעלה שרי עם ועם מדינה ומדינה השר של מעלה מכניס בלב האומה אשר תחת ממשלתו לרעו"ת ביעקב גלות

ישראל אשר בארצם להחטיאם ולענותם וכמ"ש בזהר הקדוש פ' שמות דף י"ז ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל א"ר שמעון תא חזי דהא על כל פנים מלאכ' שלטונא דממנא על מצראי הוה והכי הוא דרובא דפרשתא לא אתמר אלא מלך מצרים סתם והיינו ממנא רברבא על מצראי פרעה מלך מצרים פרעה ממש וכו' ע"ש למדנו דהשר של האומה אשר ישראל גלו בארץ ההוא נותן בלב האומה להרע לישראל וכמ"ש עוד שם בזהר ויאמר אל עמו:

יהב לון עיטא למעבד עמהון בישא ע"ש והעיקר הוא כי כל השרים מהסט"א עיניהם ישיתו להחטיא ישראל ולכן השרים נותנין עצה ומכניסים בלב אומתם להרע להם לישראל ולשעבדם ולהעבירם על דת כי בזה יש לסט"א ריו"ח גדול לעשוק נפשות ישראל ושפע קדושתם כי הוא חיותם וזה כל מגמתם כמ"ש בזהר וגורי האר"י זצ"ל: ואפשר לפרש בזה פסוקי ישעיה סימן מ"ט כה אמר ה' גואל ישראל קדושו לבוזה נפש למתעב גוי לעבד מושלים מלכים יראו וקמו שרים וישתחוו למען ה' אשר נאמן קדוש ישראל ויבחרך. הכונה כה אמר ה' גואל ישראל והגאולה העיקרית להוציא ממסגר אסיר ניצוצי הקדושה אשר טרפו הסט"א גם גנבו גם כחשו והיא הגאולה אמיתית זו"ש גואל ישראל קדושו כי הוא גואל קדושת ישראל אשר נפוצו בין הקליפות לבוזה נפש דייקא כלפי השר של מעלה כי כל ישעו וכל חפצו לבוז נפש ישראל ומכניס בלב אומתו לרעות לבלע ולהשחית זרע ישראל זו"ש לבוזה נפש לאותו הבוזז הנפש הוא השר שהוא מתעב עכו"ם שמכניס בלב האומה לתעב ולשקץ ח"ו ישראל זו"ש למתעב עכו"ם. ועל ידי זה העבד ישראל מושלים בגופו ונפשו השר והאומה וזהו לעבד מושלים: הנה יום בא לה' חיל בלע ויקיאנו ויצאו לאור ניצוצות הקדושה בהתגברות תוקף הרחמים כמו שהיה ביציאת מצרים זו"ש מלכים יראו וקמו כי עיקר הניצוצות הם מז' מלכים כמ"ש גורי האר"י זצ"ל ואלה המלכים יראו המאורות הגדולים וקמו מעמקי הקליפות

שרים הם שרי האומות וישתחוו למען ה' אשר נאמן בהבטחותיו
לגאול נפשנו קדוש ישראל ויבחרך לעבוד עבודתו:

ועתה נבא לבאר דרך רמז לשון "כל חמירא" וכו', כי הנה החמץ
והמחמצת, השאור והמשארת, הן הם הסטרא אחרא וגונדא
דיליה, ולכן האיש הישראלי לפני בא יום הגדול ליל התקדש חג,
וכבר טרח ותקן כלים מכלים שונים, ראה והתקין טהרת הבית
וכליו, ונתעורר בתשובה כראותו כמה צריך להרחקת האיסור,
טעמו וממשו; לכן בביטול החמץ תקון רבנן נועם שיח [26] "כל
חמירא", הרומז גם כן על ביטול שאור שבעיסה – הוא שטן, הוא
יצה"ר, וזה שכתוב: **כל חמירא** – כל מין שאור ועצת היצה"ר
דאיכא ברשותי: בין הבא מחמת שר האומה אשר אנכי בקרב, בין
מתערובת העכו"ם ושעבודם, בין מחמת החומר העכור, או אשר
חטאתי בגלגול זה וגלגולים אחרים, ונשאר הרושם של הסט"א
ברשותי, שכולל בגוף ונפש ושרשיה בשמים, דחזיתיה – שהרגשתי
כבר בחטא ולא דחיתיו, או הרגשתי באיזה מדה, כגון גאווה וכעס
וכיוצא, ולא בקשתי לדחותה ולהשליכה מעלי; ודלא חזיתיה –
שלא הרגשתי כלל; **דביערתיה** החטא, אשר שבתי בתשובה,
והאיכא שיריים, שיורי קוצו"ת, ודלא **ביערתיה** – דעדיין לא שבתי
בתשובה על הפרט ההוא, **ליבטיל וליהוי כעפרא דארעא**, אשר
לא יהיה סיבה להחטיאני, בטל הוא ובטל, ואני נקי ובר לבב לעבוד
ה':

לימוד ב

תנן פרק 'כל שעה' (פסחים דף לט.): "ואלו ירקות שאדם יוצא בהן
ידי־חובתו בפסח: בחזרת ובעולשין ובתמכא ובחרחבינא ובמרור –

יוצאין בהן בין לחים בין יבשים, אבל לא כבושים ולא שלוקין ולא מבושלין, ומצטרפין לכזית".

ובטרם אקרב עלי בא"ר משנה שלימה שלנו, אמרתי אעלה על אר"ש סדרן של כתובי"ם פרשת 'לך לך' (בראשית יד טז – טו א) לבארם דרך רמז, וכה תוארם:

"וַיֵּצֵא מֶלֶךְ סֹדִם לִקְרֹאתוֹ אַחֲרֵי שׁוּבוֹ מִהַכּוֹת אֶת כְּדָרְלֵעָמֶד וְאֶת הַמְּלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ; אֵל עֵמֶק שְׁוֵה, הוּא עֵמֶק הַמֶּלֶךְ. וּמֶלְכֵי צָדֵק מֶלֶךְ שְׁלֵם הוֹצִיא לְחֵם וַיֵּין, וְהוּא כֹהֵן לְאֵל עֵלְיוֹן, וַיִּבְרַכְהוּ וַיֹּאמְרוּ: 'בְּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֵלְיוֹן, קִנְיַה שְׁמַיִם וָאָרֶץ, וּבְרוּךְ אֵל עֵלְיוֹן אֲשֶׁר מִגֵּן צָרִיף בְּיָדֶךָ', וַיִּתֵּן לוֹ מַעֲשֶׂר מְכֹל [...] וַיֹּאמְרוּ אַבְרָם אֵל מֶלֶךְ סֹדִם הֲרִימֹתִי יָדִי אֵל ה' אֵל עֵלְיוֹן, קִנְיַה שְׁמַיִם וָאָרֶץ, אִם מַחוּט וְעַד שָׁרוּף נֵעַל וְאִם אֶקַח מְכֹל אֲשֶׁר לָךְ וְלֹא תֹאמַר: 'אֲנִי הִעֲשִׂרְתִּי אֶת אַבְרָם', בְּלַעֲדֵי רַק אֲשֶׁר אָכְלוּ הַנְּעָרִים וְחֵלֶק הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הִלְכוּ אִתִּי, עֲנֵר אֲשָׁפֵל וּמִמָּרָא, הֵם יִקְחוּ חֵלְקָם. אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הָיָה דְבַר ה' אֵל אַבְרָם בְּמַחְזָה, לֵאמֹר: 'אֵל תִּירָא אַבְרָם, אֲנִכִּי מִגֵּן לָךְ, שְׂכָרְךָ הֲרִיבָה מְאֹד'".

ואפשר לפרש רמז הרומז על האר"ש כי הנה ראשי תיבות מֶלֶךְ סֹדִם לִקְרֹאתוֹ גִּמְטְרִיא ס"מ עם הכולל, כי הוא שטן הוא יצה"ר הנה הוא יוצא לקראתו של אַבְרָם – היא הנשמה של הצדיק, כמ"ש במדרש הנעלם בזהר הקדוש, אַחֲרֵי שׁוּבוֹ הֵיטֵר הָרַע מִהַפּוֹת אֶת הָרַשָׁע גִּמְטְרִיא כְּדָרְלֵעָמֶד [בוי"ו, על־דרך שכתב רבינו האר"י זצ"ל בגימטריא של תיבת 'צפנה'], וְהַמְּלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ, כלומר: אותם המפונקים המתנהגים בשולחן מלכים ולבושי־מכלול המתלויים עם הרשע, כי אף דלא היו רשעים בהתחברם לרשע והנהגתם בתפנוקי מלכים – שלט עליהם היצר הרע להכשילם מעט מעט עד שהמית לרשע וכל גונדא דיליה יחד כולם אֵל עֵמֶק

שְׁוֵה – אזיל לחצר־מות כי שם עִמָּק שְׁוֵה – יחד עשיר ואביון, קטון וגדול שם הוא, אֶל עִמָּק הַמֶּלֶךְ – מלכו של עולם; עצה עמוקה מאתו יתברך כי הילודים למות, ונקל זאת בעיני היצר הרע להמית לרשע וכל סיעתו, אך "צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו", כי אם צדיק וחסיד יכשילהו ועשה עול – זהו שמחת היצר הרע, לשלוט בצדיק, ושקול זה בעיניו כהמון רשעים רבים. זאת היתה לו ליצר הרע אֶחָרֵי שׁוּבוֹ מֵהַכּוֹת הַרְשַׁע וכל הסמוכים לו, ורבו חלליו, אך יֵצֵא יֵצֵא לפתות הצדיק בכל מיני פתויים ומרמות.

ויען הבטיחנו ה' אשר לא יעזוב חסידי לעולם נשמרו, על כן וּמִלְכֵי צֶדֶק מֶלֶךְ גימטריא שכינה עם הכולל, שְׁלֵם בהבטחותיו, והנה ה' נצב עליו לשומרו, הוֹצִיא לָהֶם וַיֵּין כמו שכתוב (משלי ט, ה): "לכו לחמו בלחמי ושתי ביין מסכתי", ופירשו המפרשים: תורה ומושכלות, והנה כי כן הקב"ה מעורר לצדיק ונותן בלבו לעסוק בתורה ובמושכלות ולהעמיק עיונו, ובזה מסתלק היצר הרע מעליו, דרחמנא אמר: "בראתי יצר הרע – בראתי לו תורה תבלין" (מדרשין דרפ"ל), ומה גם אם יעסוק בתורה בעיון נמרץ – אז יסיר כל מחשבת פגול וכל עצות היצה"ר תזרם ורוח תשאם.

והוא כהן לְאֵל עֶלְיוֹן – שישאר הצדיק בקדושתו, כהן משרת לְאֵל עֶלְיוֹן. וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר: בְּרוּךְ אַבְרָם – נשמת הצדיק – לְאֵל עֶלְיוֹן, קִנְיָה שְׁמַיִם וְאָרֶץ, כלומר: שהצדיק בתורתו ומצותיו קנה לעצמו וכמ"ש ז"ל: "ועשיתם אותם" – 'ועשיתם אִתָּם': מעלה עליהם כביכול כאלו עשו עצמם, ואמרו ז"ל פרק 'חלק' (סנהדרין דף צא): "יקרא אל השמים מעל" – זו הנשמה, "ואל הארץ לדין עמו" – זה הגוף, וזה שכתוב: קִנְיָה שְׁמַיִם וְאָרֶץ, כי הצדיק קונה נשמתו וגופו, כי בצדקתו – גם גופו עשאו חו"מ, בקדש כנשמה, כי זה כל פרי לצדיק – להוסיף מחול על הקדש, היאמר חו"מ והוא דרך חול הוחזק לקדש בשגם הוא בשר.

וּבְרוּךְ אֵל עֲלִיּוֹן אֲשֶׁר מִגֵּן צָרִיף – היצה"ר וכחותיו – בְּיָדָךְ, כי הצדיק מתחיל ד"הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים" (ברכות דף לג:) וזה שכתוב בְּיָדָךְ, כי כאשר נתעצם הצדיק והתעורר ללחום עם יצרו – הקב"ה עוזרו ומשליטו ביצרו, ויִתֵּן לוֹ מַעֲשֵׂה מִכֹּחַ שֶׁהִשְׁרָה הַקַּב"ה שְׁכִינְתּוֹ עָלָיו, וכמו שכתוב בילקוט ראובני משם הזוהר הקדוש: מַעֲשֵׂה מִכֹּחַ – זו השכינה, כי הצדיק – מרכבה לשכינה, כביכול.

וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ סְדָם אֶל אַבְרָם – עתה מגיד משא ומתן של היצר הרע עם נשמת הצדיק אשר הוא דל והלך, עני ואביון, ובדלותו ושפלותו זריז קודים לעבוד עבודתו. וכלפי עוניו, מכניס היצר הרע בלבו כאלו פנים בפנים דיבר: תָּן לִי הַנְּפֹשׁ, כלומר: תָּן לִי חֶלֶק בְּנַפְשִׁי, וְהִרְכֵּשׁ קֶחַ לָךְ – שתתברך בנכסים אם תניח מהעבודה ותשמע לקול סטרא אחרא, כי דרך רשעים צְלָחָה.

וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל מֶלֶךְ סְדָם. הנה הצדיק, כשנכנס בלבו מחשבת פגול הַלְזוֹ – קפץ ונשבע אל ה' אֵל עֲלִיּוֹן, קִנְיַת שָׁמַיִם וְאָרֶץ, כי הצדיק אינו מחזיק עצמו שהוא בכח תורתו ומעשיו קנה גופו ונפשו, רק הוא אומר כי כל אשר הוא עושה – ה' מצליח בידו, והכל ממנו יתברך, והוא קִנְיַת שָׁמַיִם וְאָרֶץ – הגוף והנשמה, כמו שכתוב: "הנשמה לך והגוף פעלך", ומטובו חיינו והוא הכל.

אִם מְחוּט, כלומר: אף בדבר קל כחוט כנגד התורה ואשר נהג בסדר קדושה – לא יאבה לו ולא ישמע אליו. וְעַד שְׁרוּף נִעַל – זו אשה, כמ"ש חז"ל על "של נעלך" – באשתו אמרו, דגם עם אשתו, בת זוגו שהקצו לו מן השמים, כל מעשיו לשם שמים, לקיים מצותיו יתברך והנ"א זהו איני יודע מה היא בלתי לה' לבדו, "כי הוא אמר ויהי" – זו אשה, "הוא ציוה ויעמוד" – אלו הבנים (שבת דף קנב:). ונקט דבר קטון ודבר גדול, אִם מְחוּט – אף דבר קל כמדובר,

כי היצר הרע תחילת דיבר לצדיק אינו אלא בדבר קל מאד, ואינו שומע בקולו, וניצול, לא כן הרשעים דלא מיבעיא בדבר קל מקדימין עשיה לשמיעה אלא אף בדבר גדול מאוד – סופן לילכד ברשתו אשר טמן אמר למהו"מן פרט למזומן לבאר שחת.

וזה אצלי ההדיוט טעם אומרם ז"ל פ"ה דסוכה (דף נב) דלעתיד היצר הרע נדמה לצדיקים כהר גבוה ולרשעים כחוט השערה, הללו בוכים והללו בוכים: צדיקים בוכים ואומרים: 'היאך יכולנו לכבוש את ההר הגבוה הזה', רשעים בוכים ואומרים: 'איך לא יכולנו לכבוש את חוט השערה הזה', הכונה: דלרוב צדיקים כשבא להם היצר הרע אינו אלא בדבר קל, ואינם שומעים לו^[27], ולכן כשרואים אותו כהר הם בוכים, כי לא בא אליהם כהר ולא שאל מהם ולא פיתם אלא בדבר קל, ולכן בוכים, דסוברים דהם לא עשו כלום והכל מאת ה', כי הוא עשה שלא בא אליהם כהר, שאם היה בא בחייהם כהר – ודאי לא יכלו לו, ואם כן האלהים עשה והם לא עשו כלום; ולרשעים – נדמה להם כחוט בתחילת ביאה, שהחטיאם בדבר קל ולא יכלו לכובשו אף בדבר קל, והם בוכים, שמרגישים ברעתם.

והוא אומר: **אם מחוט** – אף בדבר קל, לעשות קטנה או גדולה, **עד שרוף נעל**, דגם עם אשתו לא יהנה כלל **ואם אקח מפל אשר לך כלל**, אף באכילה ושתייה וצרכי הגוף יהיה הכל לשם שמים ובצמצום גדול כדי חיינו, שאין זו הנאה, וכמ"ש פרק 'הנושא' (כתובות דף קב) דאמר רבינו הקדוש שלא נהנה מהעולם הזה כלל, כי אם מעט אשר היה לקיום הנפש, והכל לשם שמים ובכונות עליונות, לברר ניצוצות הקדושה וליחד הדודים, ונמצא שלא נהנה מעולם הזה כלל, וזה שכתוב: **ואם אקח מפל אשר לך**, ואם יעשרני ה' בחסדו הגדול – **לא תאמר: אני העשרתי את אבן**

ומכאן מודעא בפירושא אתמר שאיני רוצה ממך ומחלק סטרא
אחרא שום דבר, ולא ידבק בידי מאומה מן החרם, בְּלַעְדֵי רַק
מיעוט אשר מיעטתי בעבודתו יתברך, אֲשֶׁר אָכְלוּ הַנְּעָרִים, כלומר:
בימי הנעורים, עד אשר לא העיר ממזרח היצר הטוב, ופניתי אני
בעסקי אכילה בלא כונה לברר ניצוצי הקדושה ולשם שמים. וְחֵלֶק
הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הִלְכוּ אֵתִי, כלומר: האברים, וכמ"ש ז"ל (נדרים דף
לב:): "ואנשים בה מעט" – אלו האברים, אשר הלכו אברים קודמין
למנחת שוא – עסקי העולם הזה בהליכה ואכילה. והטעם: עַיֵר
אותיות נער – מעשה נערות; אֶשׁ כָּל – כלומר: ביצר הרע לבד, בלי
יצר הטוב, וזהו אֶשׁ כָּל – כלו אש היצר הרע; וּמְרָא אשר
בקטנות, מה אני באותם הימים – מְרָא לעצת אבותי ורבותי. הֵם
יקחו חלקם – יסורין בעולם הזה, ואהיה נקי לעולם הבא גם
מחטאת נעורים.

אחר הדברים האלה – ויכוח היצר הרע עם הצדיק, אשר הצדיק
עביד פרישה פרוש מרובה שלא ליהנות מהעולם הזה; ולא עוד
אלא ברעות נפשיה סבר וקביל יסורין על אשר בנעוריו לא התנהג
בפרישות וחסידות. הִיָּה דְבַר ה' – רח"ם רחמתיים לראש צדיק
במדת רחמים, כי הוא שם המיוחד. אֶל אַבְרָם – נשמת הצדיק [28],
בְּמַחְזָה לְאִמֹר, כלומר: הבן יקיר לי – אין צורך ליסורין באהבה, וזה
שכתוב בְּמַחְזָה, שהוא כינוי לתורה, על־דרך שאמרו ז"ל בשיר
השירים רבה: "ומראיך נאוה" – זה תלמוד. וגם כתב מז"ה זלה"ה
בפירוש המשנה כתב יד, שהתורה היא כמראָה אשר לכל אחד
מראה לו כצורתו, וזאת התורה מראה לכל העוסק בה כפי
מדרגתו, והיא אומרו (משנה, אבות ה, כב): "ובה תחזי"; זהו תורף
דבריו. וזה שכתוב: בְּמַחְזָה לְאִמֹר – כלומר: אין לך צורך כי אם
בְּמַחְזָה – שהיא התורה, לְאִמֹר – אמירה לגבוה, והיא מכפרת
כקרבות, כמ"ש ז"ל (ב"ר לך לך): אֶל תִּירָא מִיִּסּוּרִין, אֲנֹכִי מִגֵּן לְךָ –
בעולם הזה, שְׂכָרְךָ הַרְבֵּה מְאֹד – לעולם הבא.

וע"ט לכל חפץ ע"ט הזמיר הגיע, לבאר קצת רמזי משנתנו, והנה תסובינה על קוטב מרכז דברינו אך הן קדם קסתי בידי תחליף, ביצע אומר אשר זה שנים כרגע נראה לי ספר 'מדרש בחידוש' להרב החסיד מהר"ר אליעזר נחמן פואה זלה"ה, ויהי מאז רשום אצלי שהרב ז"ל דיבר בקדשו ברמז משנתנו משום ירקיא ומשום מתיא – אומות ומלכיות ששעבדו בישראל מרור, נגד מצרים אשר ענונו בעבודה קשה וימרו את חייהם של ישראל; **חרחבינא** – כלפי בבל הרשעה שהחריבה את בתינו; **תמכא** כל קבל מדי אשר תמכה בימינו לבנות בית שני, ותמכנו ה' גם שלא ליפול ביד המן; **עולשין** – עול יון הרשעה, דגורו שלא ללמוד, וזהו **עול שין** – לשון שנון; **חזרת** – כנגד הגלות הזה, שהקב"ה עתיד להחזירנו ולהחזיר מלכותנו כבראשונה, הן הן הדברים הרשומים אצלי, ואין הספר הנזכר מצוי כעת.

ולפי דבריו אפשר לרמוז תחילת דיבר התנא: **אלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח**, והוא על־פי הקדמת המפרשים כי יען אצטריכא ליה שעתא לישראל לצאת ממצרים, כי באו במעמקי הקליפות; ואם לא עִכְּשוּ אום נבחרה להוצאה ניתנה, לא יזכר שם ישראל עוד. לכן, להשלים גזרת 'בין הבתרים' נחנו נעבור חלושים ביד אדונים קשים והיו לארבעה ראשים, הנה ימים באי"ם – בבל, אדום, יון, מדי, והן הן דברי התנא: **אלו ירקות** – רמז לגליות, אשר ישראל פניהם מוריקות, ונהפכו כל פנים לירקון שאדם מישראל כי כל ישראל אחד בארץ והמה כאדם שה פזורה ישראל, יוצא בהן בגליות ידי־חובה, אשר נתחייב בגזרת 'בין הבתרים' בפסח, בעבור הפסח – מועד צאתנו ממצרים, שדלג על הקץ, ולכן נקרא "פסח", ידלג אשר עבר בין הגזרי"ם ויהי אך יצא יצא נתחייב בד' גליות.

ואפשר לרמוז בפסוק "וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיִם" (שמות א', א') במה שחקרו כת הקודמין, שהקב"ה הראה לאברהם אבינו ע"ה ארבעה גליות, כמ"ש ז"ל (בראשית ט"ו, י"ב): "והנה אימה חשכה גדולה נופלת" – אלו ד' גליות. והרי במעמד הר סיני הלוחות הראשונות היו חירות ממלאך המות, חירות משעבוד מלכיות – ואיך יתקיימו ד' גליות? וניחא להו כי על ידי הרעב נקבצו באו מצרימה מכל האומות ונשארו שם, וכלם שעבדו בישראל, ואלמלא לא חטאנו בעגל – כבר ניצולנו מד' גליות, כי כל אלה היו במצרים ושעבדו בנו. אמנם, כאשר עֲוִינוּ עֲנוּ בָנו – יעשו עגל בחורב, הוצרכו ד' גליות בזה אחר זה, ובמספר שנים שנות דור ודור.

וזה שמעתי משם הרב מהר"ר יעקב ן' נעים ז"ל כונת הפסוק (תהלים ק"ז, ג-ה) "יֹאמְרוּ גְאוּלֵי ה', אֲשֶׁר גָּאֵלָם מִיַּד צָר וּמֵאֲרָצוֹת קִבְּצָם, מִמְזֻרְח וּמִמְעַרְב מִצְפוֹן וּמִיָּם. תָּעֲוּ בַמִּדְבָּר וכו' – הכונה, דיישראל גְאוּלֵי ה' סוברים שגאולתם אינה אלא מיד מצרים, וזה שכתוב: אֲשֶׁר גָּאֵלָם מִיַּד צָר – אחד היה, ולא ידעו כי יציאת מצרים חשוב כאלו מֵאֲרָצוֹת קִבְּצָם, מִמְזֻרְח וכו', ובארץ מצרים לבד, אלו זכו – יצאו ידי חובת ד' גליות וחשוב כאלו קִבְּצָם מד' רוחות, לפי שכל האומות היו במצרים ושעבדום. אך תָּעֲוּ בַמִּדְבָּר ועשו העגל, וזה היה סבה שהיו ד' גליות בפועל. עד כאן דבריו.

ולכא מידי דלא רמיזא באורייתא וזה רמוז באומרו "וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיִם" (שמות א', א'), כי בבואם מצרים, אם זכו – שם היו ה' גליות, וזה רמוז הַבָּאִים מִצְרַיִם – ה': בבל, אדום, יון, מדי (ר"ת: בָּאִים) מִצְרַיִם, הם חמשה, והיא אות ה' דתיבת "הַבָּאִים", כי הכל היו במצרים.

ומשם הרב המפורסם מהר"ם ז"ל שמעתי כי בתיבת "מצרים" שם רמזו ה' גליות, דר"ת "מצרים" הוא: מצרים צולה [היא בבל] רומי יון מדי, שאלו לא נעשה העגל – שעבוד מצרים יעלה לנו במקום כל הגליות.

ומעתה נבא לבאר רמז משנתינו לפי דרכנו, כי הנה נודע תוקף סגולת העשבים והשרשים לרפוא כל חולי וכל מכה, והיא נעלמה מעיני רופאי אליל, אולי קראו בשמותם 'רופאים' בקהל רפאים יניחו. והדבר מבואר בספר הזוהר הקדוש כי בכל עש"ב יהיה מותר אגר נטר והן עוד היום שמענו כי הערביים השכוני באהלים במדברות וגם יושבי האיים באמריק"א יודעים היו קצת סגולת העשבים, אשר חולי קשה שהרופאים ילאו בכמה רפואות ולא עלתה להם, הם רפאיים יחשבו בעשב אחד רפואה שלימה. ולעומת שבא רפואות הגוף בעשב השדה. להכי התנא המשיל רפואות הנפש כמו עשב בשדה אשר ברכו ה', ואמר: ואלו ירקות עשביה"ם כסף וזהב להעלות ארוכה לעובד ה' ואשר נשאו לבו לידבק ליצר הטוב אשר אלין [29] רומז הפסח, וזה שכתוב: שאדם יצא בהן ידי חובתו בפסח, כלומר: ברצות האדם לידבק בעבודת ה' ולקיים דברי יצר הטוב, הרומז לפסח.

חזרת – יחזור על לימודו, לא פסיק גרסא מפומיה, שהוא עקר גדול לינצל מיצר הרע, וכמו שאמר הקב"ה (קידושין ב' ל:): בראתי יצה"ר – בראתי לו תורה תבלין [30]. וזה אצלינו טעם אחד מהטעמים אשר זאת לפנים, התנאים והאמוראים היו קדושים וריח נור היצר הרע לא עדת בהון, כי אז היה תורה שבעל פה שוגר"ת ומשוגר"ת לפום רבנן, כי לא ניתנה רשות לכתוב תורה שבעל פה, ואף כי נכתבה המשנה – כל הברייתות והתלמוד היה על פה. ואשר נשאו

לבו ללמוד, היה מוכרח יום ולילה לחזור על לימודו תדיר ולא פסיק, שלא ישכח.

ועסק התורה ללמוד בפה תדיר היה להם לעזר ולהועיל, והיו קדושים ממש, כמפורסם בתלמוד. וכבר כתב מהר"ם די ליזאנו ז"ל ב'דרך חיים' שכל היראה ושמירת המצות תלויים בעסק התורה, ולפי רוב עסקו בתורה – כן ירבה יראתו ודבקותו. עיין שם באורך. ואי לזאת חזרת נישנית בראשונה, לראש פינה, קרי"ה נאמנה לחזור לימודו כאשר היתה באמנ'.

עולשין – כמ"ש ז"ל משם הרב הנזכר לדרכו: עול שינון – שיקבל עליו עול שינון. וכמו שפירשו הראשונים (**משנה, אבות א, טו**): "עשה תורתך קבע" – כך וכך דפין ליום כך וכך שעות בלילה, כך וכך לערב, ועול יסבול ולא יפול. וזהו **עול שיין** – עול שינון.

תמכא חרחבינא – שם רמז לזכות לחייבא, לתמוך באשר החריב ביתו במעשיו הרעים, להוכיחו בדברים הקשים כגידיים – וזהו **מרור**, ולהחזירו למוטב, כי הוא מעלה גדולה, כמו שהפליגו בזוהר: למרדף בתר חייבא כמאן דרדיף בתר חייבא^[31], ואלו הן ירקות ועשב מזרי"ח זר"ח מרפא לנפש לידבק עם ה'.

ובסגנון אחר אפשר לרמז כלפי בעל תשובה הרוצה לנוס מתוך ההפכה עמק הבכא ולא ידע כיצד סדר עליית נשמתו אליו ירמוז התנא, ואלו ירקות עשבות הרים, הררי אל, המסוגלות להעלות נדחיו ולקבץ פזוריו אשר אדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח בדילוגו כאיל מעמק רפאים לבא אל הקדושה.

חזרת – כלומר: ראשית כל בכורי כל בחר"ט אנוש, חרט"ה גדולה עד מאד, שכן ראוי להיות חוזר מאשר חטא על הנפש^[32].

עולשין – עול מדת הדין, כי שם אלהים במילוי גימטריא ש', וזהו עול שי"ן – עול אלהים, שיקבל יסורין וכל דינים הראוים לבא על חטאותיו ממדת הדין שם 'אלהים' מלא, וכמו שפירשו כת הקודמים שזהו שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים ט"ז, ת): "שויתי ה' לנגדי תמיד", כלומר: שאני מעריך "ה'" – מדת רחמים – "לנגדי", כלומר: הפך ממני, על־דרך שאמרו (יבמות דף סג): "לא זכה כנגדו", וכיוצא בזה פירשו רז"ל (בראשית כ"ח, כ"א): "והיה ה' לי לאלהים" – מדת רחמים אשוה לקבלי לדינא, כמ"ש בזוהר הקדוש. וזה רמז עול שין – עול 'אלהים', מדת הדין:

תמכא חרחבינא – יזהר לתמוך אשר החרב בתי הנפש והלחשים, פרוץ גדרו והיה למרמס, ועלה שמיר ושית, אך שם הרגיעה לילית, עתה ישוב ויבנה חרבות למעבד תמכין וסמכין עד שלא יהיה חרב הכל. ורמז שיהיה הכל בשיעור וסדר המדרגה, בתחילה יתמוך, ויוסיף יום יום להחזיק, לבנות ולנטוע.

והכל על־ידי סגופין; וזהו מרור – במרירות יאנח.

ויוצאין בהם בין לחים בין יבשים – כלומר: בין שמוריד דמעות על עונותיו, כי שערי דמעה לא ננעלו; וזהו בין לחים. בין יבשים – שעושה תעניות עד שיכשו עצמותיו.

אבל לא כבושים – כלומר: אין התשובה מועלת אם אחרים כובשין אותו באונס ומפני היראה הוא עושה ולבו כל עמו.

ולא שלוקין ולא מבושלין – כלומר: שניטל טעמן, שאינו בלב שלם – הן כל אלה אין יוצא בהן ידי־חובתו לא באונס ולא בתשובה, ומעשים חלושים שאין בהן טעם, ורפויי מרפיין ודין לא הניין.

ומצטרפין לכזית – כל הסיגופים צרו"ף יצרפ"ו להפסיק בינו ובין הסטרא אחרא, על־דרך שכתב בספר 'מגיד משרים' פרשת בראשית, דבעינן כזית במקום מרה, לאגנא עליה ממקטריגים, דליהוי האי כזית חוצץ באפייהו וכד לא אשתייר כזית, כיון דליכא מאן דחייץ באפה דסטרא מסאבא האי סטרא שלטא עליה; עד כאן דבריו. ואל זה ירמוז מאי דקתני ומצטרפין לכזית – כלומר: כל הסיגופים ומיני עצב"י בשמי"ם רוש ולענה אלו הן הנצרפין לכזית לחוץ ולהפסיק בינו ובין הסטרא אחרא לבלתי היות שם ערוב, וזר לא יבא להטרידו מסדר קדושה, כי בוחן לבות אלהים לא ימנע טוב להולכים בתמים, והוא מרומים.

ומדי דברי זכור אזכרנו למאי דפירש בדברי ספר 'המגיד' הרב פנים מאירות בספרו הנחמד על התורה זה שמו – 'כתנות אור', הנדפס מקרוב פרשת בהר במה שכתוב בחולין דף מ"ו: "ההוא פולמוסא דאתא לפומבדיתא, ערקו רבה ורב יוסף, פגע בהו ר' זירא, אמר להו: ערוקאי, כזית שאמרו במקום מרה". ואיברא כי באתרא הדין הדבר קרוב דטעון דרשה, שישנו בנותן טעם לבריחתם עם הדין, דכזית במקום מרה דנראין הדברים מילי דמסתמן תבנית כל רמ"ז. והרב הנזכר האיר זרח לפרשה בדברי המגיד הנזכרים, והוא הדבר אשר דיבר: ערוקאי מהאי פולמוסא שהם מהסטרא אחרא, כדי שלא ישלוט עליכם וסוד ה' ד"כזית שאמרו במקום מרה" דלא ישלוט סטרא אחרא, וצריך כזית לחוץ ולהפסיק מפני המקטריגים – כך אתם צריכים שלא ישלוט סטרא אחרא בכם, וצריכי למערק, שלא יראו אתכם ויריעו לכם; ולדעתי זה דרך אמת. עד כאן לשונו הרב 'כתנות אור' ז"ל:

ואני בעניי כמתלמד מדברי הרב ז"ל, נראה לפי קצורי לפרש דאדרבא – כונת ר' זירא לעוררם דלא יפה עשו לברוח, והענין –

דאמרינן פ"ק דבתרא דף ח' דאמר רבי: אין פורעניות בא לעולם אלא בשביל עמי הארץ, כההוא דמי כלילא דשדו אטבריא. אמרו: ליתבו רבנן בהדן. אמר להו: לא. אמרו ליה: ערוקינן. אמר להו: ערוקו! ערוק פלגא, דליוה פלגא וכו', פש ההוא כובס – שדיייהו אההוא כובס, ערק כובס – פקע כלילא. אמר רבי: ראיתם שאין פורעניות בא לעולם אלא בשביל עמי הארץ. ושם דף ו' אמרו על פסוק "מחול ירבון": ומה חול מועט מגין על הים – מעשיהם של צדיקים שהם מרובים על אחת כמה וכמה, ואמר ר"י התם: "אני חומה" – זו תורה, "ושדי כמגדלות" – אלו תלמידי חכמים. והיינו דר' זירא נטה ללו"ן על רבה ורב יוסף גדולי הדור שפחדו וברחו, ואמר להו "ערוקאי", כלומר: שהוצרכתם לברוח "כזית שאמרו במקום מרה", דכזית חוצץ בפני המרה שלא תתפשט, כמ"ש המגיד, והיה לכם לישא קל וחומר שאתם עוסקים בתורה, דהיא "חומה", ואתם "כמגדלות", וגם אתם בתוספת "מחו"ל" שמגין על הים, וכל שכן שלא ישלטו בכם. ותיתי בקל וחומר דכזית לבד יש בו כח לחוץ ולהפסיק, כל שכן חומה נשגבה מהתורה, ואתם עדיפי מחול-הים – ודאי אין לכם לברוח, כי אין פורעניות בא אלא מפני עמי הארץ; והיו דבריו ברמז מגלה טפח, להודיעם שלדעתו לא יפה עשו:

ובזה אין אנו צריכים לדברי רבותנו בעלי התוספות שם והר"ן בחידושי, דקשיא להו דרבי זירא מאי טעם לא ערק נמי, וניחא להו דר' זירא אביו גבאי של מלך היה, כמ"ש פרק 'זה בורר', עיין שם. ולדרכנו ניחא טובא, דבלאו הכי ר' זירא סבר שלא היה להם לברוח, וההוא דאמר אבוה דר' זירא פרק 'זה בורר' (סנהדרין דף כ"ה): כי הוה אתי ריש נהרא וחזי לרבנן, אמר: "לך עמי בא בחדריך", התם היינו שלא יתראו בשוק, כדי דריש נהרא לא לימא דאיכא אינשי טובא, אבל למערק – סבר ר' זירא שאין להם לברוח מן

העיר, ד"ר בנן לא צריכי נטירותא", וה' עליהם יראה, יהי עליהם
סתרה, צנה וסוחרה:

לימוד ג

הערות שוליים

1. ↑ (הוכנס לויקישקסט בתוספת ביאור ומראי מקומות על ידי הצב"י עידו אברהם ס"ט)
2. ↑ פירוש, לאחר בדיקת חמץ יאמר נוסח "כל חמירא"
3. ↑ כל אכין ורקין [כל "אך" ו"רק"] שבתורה, מיעוטים הם (ראש השנה יז ב; סנהדרין מט א וברש"י שם ד"ה אכין; בראשית רבה (וילנא) פרשה א יד; רש"י ויקרא כג כז)
4. ↑ לפי שכל "רק" בא למעט, לכן: "רק רע" - למעט הרע
5. ↑ זו מטרת היצר הרע, לומר לאדם "כי אשר נתרשל בעבודת ה' או שחטא, הלא מזער הוא, וכמעט אינו איסור", וכל פרי מעללו ורצונו הוא לגרום לאדם למעט חטאו בעיניו, ולומר לו שלא חטא; זה שיח היצה"ר כל היום. "שוחה" - בור.
6. ↑ פירוש, כמעשה הבא ממנו; שגרם לו להתיר העבירה בדעתו
7. ↑ החוטא, חושב במחשבתו שהחטא מותר ואף כן כתב רבינו "הראש" בפסקיו, אך באמת אין זה אלא פסקי "הרוש", "כי הרוש מזיק השלמים, והוא מהחללים המדבקים" (ראב"ע דברים כ"ט, י"ז), והוא ראש המרורים, מר מכולם (רמב"ן דברים כ"ט, י"ז)
8. ↑ פירוש, יום יום יסיתו היצר הרע
9. ↑ ראה דף נב.
10. ↑ ציונו ב-ב' איסורים להרחיק החמץ: באיסור "בל איסור", ובאיסור "בל ימצא"

11. ↑ כלומר, אפילו אם יראה או ימצא מעט חמץ, אפילו "כל שהוא", הרי זה "פשע רב"
12. ↑ כלומר, בשאר המצוות יש טעם אחד עיקרי (ועוד טעמים רבים, כידוע), אך במצוות חמץ - הטעם הפשוט שלה הוא רמז ↑ בדפוסים שלנו: תתקע"ז
- https://www.sefaria.org.il/Teshuvot_HaRadbaz_Volume_3_977.2?lang=he&with=DICTIONARIES&lang2=he
14. ↑ שעונשם בכרת.
15. ↑ פירוש, וכי חמץ חמור מאיסור עבודה זרה
16. ↑ כמ"ש (דברים ל"ג, ב): מימנו אש דת למו; "הלוא כה דברי כאש" (ירמיהו כ"ג, כ"ט)
17. ↑ כמו שה' יתברך קילל את הנחש: "ועפר תאכל כל ימי חיך" (בראשית ג', י"ד)
18. ↑ רבינו כתב זאת גם בספרו פתח עינים על מסכת קידושין (ל:), עיין שם
19. ↑ וראה אור החיים הקדוש (שמות כז כ)
20. ↑ נחש בגימטריא משיח
21. ↑ שונא שאינו היצר הרע
22. ↑ דהתורה נמשלה למים (תענית דף ג.)
23. ↑ ד"צפון" הוא לשון צופן וסתר
24. ↑ פרק יט [פסוק יא]
25. ↑ רומז לכלי הכרס, אליהם נדמו, כמ"ש לעיל
26. ↑ פירוש - נוסח נאה, נאים ומתוקן
27. ↑ כמ"ש לעיל: "היצר הרע תחילת דיבר לצדיק אינו אלא בדבר קל מאד, ואינו שומע בקולו, וניצול".
28. ↑ כמ"ש לעיל: "אֲבָרָם" – היא הנשמה של הצדיק, כמ"ש במדרש הנעלם בזהר הקדוש
29. ↑ ראה צפורן שמיר סימן י'.
30. ↑ ראה מש"כ לעיל: הקב"ה מעורר לצדיק ונותן בלבו לעסוק בתורה ובמושכלות ולהעמיק עיונו, ובוהו מסתלק היצר הרע מעליו, דרחמנא אמר: "בראתי יצר הרע – בראתי לו תורה תבלין" (קידושין דף ל:).
31. ↑ לרדוף אחר הרשעים [להחזירם בתשובה ולזכותם] כאדם הרודף אחר חייו [להצילם]. (תוספות ע"ז ב ד"ה רומי: "רשע" תרגום "חייבא").
32. ↑ כלומר: לחזור בתשובה ולשוב מחטאי.

About this digital edition

This e-book comes from the online library [Wikisource](#)^[1]. This multilingual digital library, built by volunteers, is committed to developing a free accessible collection of publications of every kind: novels, poems, magazines, letters...

We distribute our books for free, starting from works not copyrighted or published under a free license. You are free to use our e-books for any purpose (including commercial exploitation), under the terms of the [Creative Commons Attribution-ShareAlike 3.0 Unported](#)^[2] license or, at your choice, those of the [GNU FDL](#)^[3].

Wikisource is constantly looking for new members. During the realization of this book, it's possible that we made some errors. You can report them at [this page](#)^[4].

The following users contributed to this book:

- יוסף אומן
- Shalomori123
- Neriah
- Davida975
- Nahum

-
1. [↑https://wikisource.org](https://wikisource.org)
  2. [↑https://www.creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0](https://www.creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0)
  3. [↑https://www.gnu.org/copyleft/fdl.html](https://www.gnu.org/copyleft/fdl.html)
  4. [↑https://wikisource.org/wiki/Wikisource:Scriptorium](https://wikisource.org/wiki/Wikisource:Scriptorium)